

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2021

YEARBOOK

2021

ГОДИНА 12
БРОЈ 18

VOLUME XII
NO 18

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2021
YEARBOOK
2021**

**ГОДИНА 12
БР. 18**

**VOLUME XII
NO 18**

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY**

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

проф. д-р Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Редакциски одбор

проф. д-р Ралф Хајмрат	– Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нецати Демир	– Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Џанин	– Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ	– Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та	– Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен	– Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер	– Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона	– Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ	– Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер	– Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Бекановиќ	– Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица	– Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова	– Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски	– Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова	– Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану	– Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова	– Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ	– Универзитет во Нови Сад, Србија

проф. д-р Светлана Јакимовска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска,
проф. д-р Ева Ѓорѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, проф. д-р Даринка Маролова, доц. д-р Весна Коцева,
виш лектор м-р Снежана Кирова, доц. д-р Наталија Поп-Зариева,
доц. д-р Надица Негриевска, виш лектор д-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска
(македонски јазик)

виш лектор м-р Биљана Иванова, виш лектор м-р Крсте Илиев,
виш лектор м-р Драган Донев
(англиски јазик)

Техничко уредување

Кире Зафиров

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип
Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип
Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD – University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD – University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD – University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD – University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD – University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD – University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer PhD – University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kona, PhD – Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD – University Josip Juraj Strossmayer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD – University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD – University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD – University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD – Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD – Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD – University Neofit Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA – University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD – University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD – University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD,

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD,

Prof. Darinka Marolova, PhD, Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD,

lecturer Snezana Kirova, MA, Ass. Prof. Natalija Pop-Zarieva, PhD,

Ass. Prof. Nadica Negrievska, PhD, lecturer Marija Krsteva, PhD

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Ivanova, MA, lecturer Krste Iliev, MA, lecturer Dragan Donev, MA

(English language)

Technical editor

Kire Zafirov

Address of editorial office

Goce Delcev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Посвета

Професор д-р Снежана Веновска-Антевска (1959 – 2020) 9

Јазик

Лилјана Јовановска

ОБИДИТЕ ЗА КОДИФИКАЦИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
ВО XIX ВЕК

Liljana Jovanovska

ATTEMPTS FOR CODIFICATION OF THE MACEDONIAN

LANGUAGE IN THE NINETEENTH CENTURY 15

Надица Негриевска, Весна Коцева

ПРЕДЛОШКИ КОНСТРУКЦИИ ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ
СТАТИЧНА ПОЛОЖБА ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК И
НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Nadica Negrievska, Vesna Kocева

PREPOSITIONAL CONSTRUCTIONS WITH

STATIC SPATIAL MEANING IN THE ITALIAN LANGUAGE

AND THEIR EQUIVALENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE 29

Марија Соколова

РАЗЛИКУВАЊЕ НА ПАРОНИМСКИТЕ ПАРОВИ

СОСЕДСКИ | СОСЕДНИ И КОМУНИКАТИВНО | КОМУНИКАЦИСКО

Marija Sokolova

DIFFERENCE BETWEEN PARONIMIC COUPLES

NEIGHBORLY | NEIGHBORING AND

COMMUNICATIVE | COMMUNICATION(S) 41

Весна Коцева, Надица Негриевска

СЕМАНТИЧКИТЕ ИЗРАЗНИ СРЕДСТВА ВО

ЖАРГОНСКИОТ ИЗРАЗ НА МЛАДИТЕ ВО ИТАЛИЈА

Vesna Kocева, Nadica Negrievska

SEMANTIC EXPRESSIONS IN THE YOUTH SPEECH IN ITALY 51

Ивана Котева, Махмут Челик

ВЕШНИЦИ И СПИСАНИЈА НА ТУРСКИ ЈАЗИК ОД

МАКЕДОНСКОТО ПОДНЕБЈЕ

Ivana Koteva, Mahmut Chelik

NEWSPAPERS AND MAGAZINES IN TURKISH LANGUAGE

FROM THE MACEDONIAN REGION 65

Весна Коцева

КАРАКТЕРИСТИКИ И ФУНКЦИИ НА ГОВОРОТ НА

МЛАДИТЕ ВО ИТАЛИЈА

Vesna Kocева

CHARACTERISTICS AND FUNCTIONS OF

THE YOUTH SPEECH IN ITALY 75

Марија Леонтиќ, Деспина Минова ГОВОРНИОТ ЧИН ОДБИВАЊЕ НА ПОКАНА КАЈ СТУДЕНТИТЕ ОД ГРУПАТА ЗА ТУРСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ Marija Leontik, Despina Minova THE SPEECH ACT REFUSING AN INVITATION OF STUDENTS AT THE DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATUR.....	87
---	----

Јазикот во политиката

Викторија Саздова, Билјана Ивановска ЗБОРОВНАТА ГРУПА ИМЕНКИ СО ЕМОЦИОНАЛЕН ПРИЗНАК ВО ТЕКСТОВИ ОД ОБЛАСТА НА ПОЛИТИКАТА Viktorija Sazdova, Biljana Ivanovska WORD CLASS OF NOUNS WITH EMOTIONAL FEATURE IN POLITICAL TEXTS	99
--	----

Дејан Маролов, Страшко Стојановски ПРИДАВКАТА „МАКЕДОНСКИ“ ВО ДОГОВОРИТЕ СО БУГАРИЈА (2017 ГОД.) И СО ГРЦИЈА (2018 ГОД.) Dejan Marolov, Strashko Stojanovski THE ADJECTIVE “MACEDONIAN” IN THE AGREEMENTS WITH BULGARIA FROM (2017) AND GREECE (2018)	107
--	-----

Терминологија и преведување

Светлана Јакимовска ОСВРТ КОН МАКЕДОНСКАТА ТЕРМИНОЛОГИЈА Svetlana Jakimovska MACEDONIAN TERMINOLOGY REVIEW.....	117
--	-----

Луција Видеска ЗА ПРЕВОДОТ НА АНТРОПОНИМИТЕ, ТОПОНИМИТЕ И ТИТУЛИТЕ ВО СЕРИЈАТА „ИГРА НА ТРОНОВИ“ Lucija Videska TRANSLATION OF ANTHROPONYMS, TOPONYMS AND TITLES IN THE TV SERIES “GAME OF THRONES”	129
--	-----

Книжевност и фолклор

Бојана Самарџиева, Ана Витанова-Рингачева ВЕРУВАЊАТА ВО БОЛЕСТИ И ОБРЕДНАТА ПРАКТИКА ЗА НИВНО ЛЕКУВАЊЕ ВО ТИКВЕШКИОТ РЕГИОН Bojana Samardzieva, Ana Vitanova-Ringacheva BELIEFS IN DISEASES AND RITUAL PRACTICE FOR THEIR TREATMENT IN THE TIKVESH REGION	143
--	-----

Ева Ѓорѓиевска, Јована Караникиќ-Јосимовска

ДАНТЕ ВО КОНТЕКСТ НА СВЕТСКАТА КЛАСИЧНА ЛИТЕРАТУРА

Eva Gjorgjievska, Jovana Karanikikj-Josimovska

DANTE IN CONTEXT OF WORLD CLASSIC(AL) LITERATURE..... 155

Marija Krsteva, Dragan Donev, Natalija Pop Zarieva

LITERATURE REVIEW ON LIFE-WRITING GENRE BLENDING 163

Natalija Pop Zarieva, Kristina Kostova, Marija Krsteva

BLOOD AND SEXUALITY IN STOKER'S DRACULA..... 171

Методика на наставата по странски јазик

Natka Jankova Alagjovska, Saska Jovanovska

INTERCULTURAL COMMUNICATION COGNITION OF
ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN THE REPUBLIC OF
NORTH MACEDONIA AND BULGARIA..... 183

Vesna Prodanovska-Poposka

LANGUAGE LEARNING STRATEGIES TO LEARNERS OF
ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES IN HIGHER EDUCATION..... 195

Марија Тодорова, Весна Продановска-Попоска

СТРАТЕГИИ ПРИ УСВОЈУВАЊЕ НА ШПАНСКИ ЈАЗИК (J3)
КАЈ СТУДЕНТИ СО АНГЛИСКИ ЈАЗИК (J2)

Marija Todorova, Vesna Prodanovska-Poposka

LANGUAGE LEARNING STRATEGIES FOR ACQUISITION OF
SPANISH AS L3 TO STUDENTS- LEARNERS OF ENGLISH AS L2..... 205

Книжевност и фолклор

ВЕРУВАЊАТА ВО БОЛЕСТИ И ОБРЕДНАТА ПРАКТИКА ЗА НИВНО ЛЕКУВАЊЕ ВО ТИКВЕШКИОТ РЕГИОН

Бојана Самарџиева¹, Ана Витанова-Рингачева²

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
bojana.97@yahoo.com

²Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
ana.ringaceva@ugd.edu.mk

Апстракт: Народните верувања и обредната практика којашто произлегува од нив, во македонската традиција егзистираат толку долго колку што човекот ги зачувал во својата колективна меморија. Човекот на својот пат низ времето, не можејќи да даде логично објаснување за одредени појави, се обидува да ги протолкува согласно сопствените религиозни погледи и убедувања. Соочен со немилосрдната сила на природата, но и налетот на болестите за кои многу малку знаел, прибегнувал кон примена на обредни активности во надеж дека ќе се заштити себе, заедницата и плодородието. Обредната практика за заштита од болестите била широко распространета на територијата на Македонија, а остатоци од неа постојат и денес. Обичаите, празнувањето на одредени празници, забраните, магиските активности сочувале свои остатоци во Тиквешкиот Регион. Нив ги препознаваме во кажувањата, верувањата, легендите, преданијата, песните и обичаите, коишто до ден денес се зачувани во овој регион. Собирачите на македонското народно творештво оставиле фолклорни материјали од кои денес се црпат факти за богатата македонска фолклорна традиција.

Клучни зборови: верувања, болест, обичаи, лекување, Тиквешки Регион

BELIEFS IN DISEASES AND RITUAL PRACTICE FOR THEIR TREATMENT IN THE TIKVESH REION

Bojana Samardjieva¹, Ana Vitanova-Ringaceva²

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia

bojana.97@yahoo.com

²Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Macedonia

ana.ringaceva@ugd.edu.mk

Abstract: Folk beliefs and the ritual practices that arise from them, have existed in the Macedonian tradition for as long as man has preserved them in his collective memory. Man, on his way through time, unable to give a logical explanation for certain phenomena, tried to interpret them according to his own religious views and beliefs. Faced with the relentless force of nature, but also the onset of diseases of which he knew very little, he resorted to ritual activities in the hope of protecting himself, the community and soil fertility. The ritual practice for protection against diseases was widespread on the territory of Macedonia, and the remnants of it still exist today. The customs, the celebration of certain holidays, the prohibitions, the magical activities, left their mark in the Tikvesh region. We recognize them in the sayings, beliefs, legends, sagas, songs and customs that are preserved to this day in this region. The collectors of the Macedonian folklore left an abundance of folklore materials from which are drawn facts about the rich Macedonian folklore tradition.

Keywords: *beliefs, disease, customs, treatment, Tikvesh region*

1. Вовед

Обидувајќи се да дојдеме до вистинската дефиниција за тоа што во суштина претставуваат народните верувања, правиме своевидна реконструкција на архаичниот начин на размислување и поимање на светот. Нашите предци, без разлика на кој дел од светот се наоѓале, имале многу слично, дури и исто гледање на нештата и нивното толкување. Она што му е заедничко на човекот, е верувањето во некаква сила од која во исто време се плаши, но и од која бара заштита. Она што го поврзува, што го обединува народот, се религиозните претстави за Бога, верување во моќта на природата и чувството на стравопочит кон неа, верување во возвишени или култни нешта. Токму тие верувања, кои потекнуваат и се развиваат од страна на народот, се нарекуваат народни верувања.

2. Верување во болести и нивно лекување во Тиквешкиот Регион

Во Тиквешкиот Регион постоеле и сè уште постојат болести кои Тиквешани ги лекуваат на алтернативен начин. Постојат болести лекувани со билки, со разни смеси и масти од билки, комбинирање на хранливи состојки, лекување со употреба на различни предмети од секојдневна употреба, лекување со баење итн.

„**Билките** се олицетворение на животната, плодносната сила на природата, а верувањето во нивната чудотворна моќ при лекувањето е старо колку и човештвото и е присутно кај сите народи.“ (Макаријоска, 2014, стр. 37) Билките се користат за правење на чај, лек или пак, маст за мачкање. Во Тиквешката, за различни болести, се користат следниве билки:

За болести во белите дробови, како бронхитис, астма, се употребува чај од: синап, подбел, јаслика, бел слез, црн слез.

За кардиоваскуларниот систем, односно за срцеви заболувања, нервни растројства, главоболка, брадикардија, стенокардија, ангина пекторис, висок крвен притисок, најмногу се препорачува чајот од глог, од бел и црвен глог.

За воспаление на усната шуплина се препорачува чај од жалфија или иранско цвеќе.

За нервниот систем, најчесто користена и најмногу препорачувана билка е валеријаната. Исто така, се употребува и лавандата, глогот, босилек, мајчина душица, камилица.¹

Од комбинација на билки, дали тоа ќе бидат пет билки или повеќе, билкарите прават маст, за внатрешна и надворешна употреба. Билна маст се употребува за лекување на непце, јадежи на тело, надворешни израсоти.

Со комбинирање на хранливи состојки, односно за подобрување на имунолошката состојба, се прави смеса од: маџун, орев, лешник и бадем. Добиената смеса од овие производи се јаде секое утро, по една лажичка.

Бактерија во желудникот, на народен начин, се лекува со помош на жив компир и шеќер. Лекот е во течноста која ја пушта компирот, во текот на ноќта, во комбинација со шеќерот. „За желудникот, за бактерија. Лекарите лечат со некои друзи работи, јас кажуам вака: за бактеријата само треба пет компира. Че го измиши компирот навечер, че го избришиши, че го пресечиши горе, че отвориши една дупка, че ставиши една кафена лажичка шечер, че го затвориши тоа и че го остаиши ноческа да стое цела ноч – да преврие унатре. Тоа е лек за бактерија.“²

Во минатото, некои болести се лекувале со **употреба на предмети** кои се дел од секојдневниот живот на човекот. Денес овие начини на лекување се

¹ **Информатор:** Илија Ѓорѓиев, роден 1943 година во с. Чемерско, Кавадарци. Кажувањето е снимено на 9.6.2021 година во Кавадарци. **Снимила:** Бојана Самарџиева.

² **Информатор:** Анонимен. Кажувањето е снимено на 9.6.2021 година во Кавадарци. **Снимила:** Бојана Самарџиева.

останати само кај постарите лица: „За грбот сеа синапки си лепиме, а пред тоа старите се редеме чаши. Чаши шо пиме. Че намачкаме малку мрсно, памукче че запалиме и ничкуму чашата че а туриме на грбот и ќе нап'не чашата месо. Или три чебритки на лепче че и наредиш, че и запалиш и че и наредиш чашиите ничкуму и оно го собира настиног нагоре, месото че го собере. Порано така правеме. Немаше ни синапка, ни лекари у селото. Ни старите се буцаме и едни со други. На огиног че а туриш иглата, плетачка игла од чарапи шо плетиме, и че а угориш и по грбот ќе жишкаш и тоа пука.“³

За лекување на болести во Тиквешијата се применува и **баењето**. Постојат лица кои бајат најчесто од уроци, уплав, настинка/грчеви во стомак, „црвеница“ – црвени лишаи и други болести. Овие лица, бајачи, имаат свои таинствени зборови со кои баат и лекуваат. Се верува дека кога некој ќе те види, ќе ти даде комплимент, ќе те пофали или пак кога некој покажува љубомора, се појавува главоболката како симптом, тогаш постарите велат дека те урочиле, односно те фатиле уроците. Според кажувањата на постарите, тоа го прават лица со сини „модри“ очи или „завидливи“ очи. Тогаш лицето што бае, со различни зборови и на различен начин го прави тоа. Најчесто тоа го прават со сол, а некој со сол и босилек, и потоа тоа, ставено во хартија или салфета, го даваат да го носиш со себе некој период или да го ставиш под перница додека спиеш, а кога ќе се разбудиш, да се измиеш со солта и со вода. Карактеристично е тоа што, за време на баењето, додека ги изговараат своите зборови, тие најчесто се просеваат.

Покрај баење со лично присуство, баење од уроци може да се направи и на крпа, блуза, маица, марамче итн.

2.1. Верување во сон – толкување на соништата за лекување болести

Денес сè уште постои верувањето во значењето на сонот, а се прават и бројни толкувања. Сè уште постојат соништата во кои Бог или некој светец им кажува на некои лица лековити зборови или начин на лекување на различни болести. Луѓето веруваат во соништата и во нивното значење. Денес постојат и соновници во кои се дадени различни толкувања за различни соништа. За толкување на соништата и нивното значење, од она што го добивме како податок со нашето теренско истражување, е следново:

Народот верува дека сонот може да биде прикажување на идни настани. Најчесто исходот е позитивен.

Постои верување кај некои дека соништата не се многу чести, но дека секогаш се со некоја важна порака и значење.

Се верува дека доколку во сонот тагуваш многу, а тагата е проследена со солзи, во иднина ти претстои радосен период.

Се верува дека доколку сонуваш гол човек, некој ќе почине. Доколку сонуваш машко – ќе почине женско лице од твоето семејство, а ако на сонот ти се појави жена – ќе почине машко лице од семејството.

³ **Информатор:** Магда Костова, родена во 1937 година во с. Чесендре, Кавадарци. Кажувањето е снимено на 6.6.2021 година во Кавадарци. **Снимила:** Бојана Самарџиева.

Ако на сон ти се појави поштар, полицаец или коњ, тоа значи дека ќе добиеш некој глас, некоја порака.

Доколку сонуваш дрво, дрвото претставува пари.

Ако сонуваш загадена вода – тоа е лошо.

Ако сонуваш бистра вода, значи за брзо време ќе се изненадиш од нешто.

Доколку сонуваш некој светец како ти приоѓа, те зема во прегратки или те заштити во сонот од нешто, се верува дека истиот светец е твој заштитник.

2.2. Суеверија поврзани со болестите

Суеверието е присутно низ целиот свет, па така и во Македонија и во Тиквешката. Тоа е древен остаток од праисториското поимање на светот, кога целата природа била одухотворена и човекот верувал дека сè што го опкружува, има своја душа.

При собирање на податоци за селото Ваташа, Камчевски запишал неколку верувања на народот, кои се показател за присуство на суеверијата во Тиквешката:

Под врба не се спие, бидејќи се верува дека ќе се разболиш од бубрези.

Кога ќе се пресечело дрво, се ставало камен врз пресеченото, за да не го фати клетва оној кој го пресекол дрвото.

Постоело верување дека петел во куќата не треба да се чува повеќе од две години. До две години петелот пеел и викал „Ти газда“, а потоа викал „Јас газда“, а тоа значело газдата да умре.

Во минатото се верувало дека ако во полето се појават многу глупци, ќе настапел глад меѓу луѓето.

Се верувало дека на Ѓурѓовден кога ќе се разбудиш, треба да каснеш малку леб за да не те прекука кукавица, во спротивно нешто лошо те очекувало истата година.

Не било добро, додека одиш, патот да ти биде пресечен од змија, зајак, лисица, еж или црна мачка. Тие носеле несреќа. Ако тоа се случи, треба да кажеш: „Вашето е ваше, моето е мое.“ (Камчевски, 2012, стр. 106–109)

Теренските истражувања во Тиквешкиот Регион ни покажаа дека народот сè уште има стравопочит кон одредени суеверија и не се откажува од нивното применување и толкување: *„За утката викат, ако уте, дека било лошо, дека некој од таа фамилија ќе почине. Црна мачка ако те пресече, исто, нешто че ти се десе у тиа ден и затоа ка че а видиш таа црната мачка, че фрлиш каменче да и го пресечиш патот. Виенето на куче, исто, не е убаво. Викат дека некој че почине.“*⁴

⁴ **Информатор:** Елеонора Костова, родена 1978 година во Штип, преселена во Кавадарци. Кажувањето е снимено на 7.6.2021 година во Кавадарци. **Снимила:** Бојана Самарџиева.

2.3. Празници и светци – заштитници од болести

Тиквешијата е позната по бројните лозови насади. Како заштитник на лозјето и овошките, Тиквешани го слават и чествуваат Св. Трифун.

Во монографијата за град Кавадарци, Камчевски и Костадиновска сведочат за празнувањето на празникот Св. Трифун. Тоа е празник кој лозарите го слават на 14 февруари. Тоа е ден кога тие излегуваат на лозовите површини и со закројување на неколку лози, кои притоа ги полеваат со вино и ракија, за годината да биде берикетна, симболично го означуваат почетокот на работата. Во храмот „Св. Димитрија“, во Кавадарци, се одржува света литургија во чест на Св. Трифун и со осветување на вода и закројување на виновата лоза, се благословува за добар и квалитетен род. (Камчевски; Костадиновска, 2004, стр. 25)

За празнување на празник во Тиквешијата сведочи и Петков Јован. Имено, во селото Долна Бошава се празнува празникот Св. Архангел Михаил. Овој празник се прославува на 19 септември, а неколку недели пред празникот, вработените во манастирот, заедно со свештениците, селаните и соселаните, помагаат во манастирот за здравје на семејството, стоката и за добар берикет. Тие ги варосуваат сите одаи (соби) во манастирот, ги бришат прозорците, се уредува кујната, се подготвуваат казани, чинии, прибор за јадење итн. На денот на празникот, 19 септември, во манастирот одат гости од Кавадарци, Неготино, Демир Капија и од околните села во Тиквешијата. Секој од нив оди во манастирот, си носи подарок и пали свеќа за здравје. (Петков, 2007, стр. 115)

За празникот Св. Еремија, кој се празнува на 14 мај, во Тиквешијата има еден интересен ритуал кој најчесто го изведуваат жените. Имено, овој празник се смета за заштитник на домот од надворешни натрапници, односно змии. На денот на празникот, се зема некој метален сад и треба да направиш три круга околу куќата и да тропаш на садот силно, за да ги избркаш змиите.

Суштината на таквиот обред е да се направи голема врева од која злото ќе си замине. Всушност и многу обреди со маски во својата обредната активност вклучуваат силно тропаше и викање, а целта е да се избрка злото што подалеку. Злото може да биде во форма на натприродна појава, животно (најчесто змија) или смртоносна болест.

3. Обредна активност за заштита од зли сили

„Обредот ја претставува првата социјална активност на човекот. Тоа е начин на востановено однесување, преземање одредени дејства според непишани правила (при одржување верски и други свечености), заради постигнување на посакуваниот успех.“ (Анастасова-Шкрињариќ, 2008, стр. 46). Меѓутоа, со текот на времето обредите се испразнуваат од својата митолошка содржина и се сведуваат на обичаи. Практикувањето на обичаите се случува без постоење

свест за нивното првобитно значење. Според Анастасова-Шкрињариќ, „многу обреди на крајот стануваат обичаи. Извесни дејства се одржуваат како обичаи, но не се памети причината зошто се практикуваат. Наместо причината, останува стравот дека ќе се случи нешто кобно ако не се повтори дејството (стравот од неизвршувањето ја надминува смислата на извршувањето на обредот). Така се заборава смислата на одредени обреди, иако тие и натаму се повторуваат преку обичајната практика“. (Анастасова-Шкрињариќ, 2008, стр. 46).

Значаен сегмент кај духовната култура на Македонците, но и пошироко на Балканот, заземаат обредите со маски. Маските се јавуваат како моќно средство за заштита. Народот ги користи при разни игри, преку кои, со нивниот страшен изглед, тие треба да предизвикаат страв, одвратност и ужас и да ги избркаат сите зли сили.

Една од најпознатите маски и игра во Тиквешијата, која претставува еден од најстарите пагански обичаи, се Џоломарите, односно Џоломарската игра. Во Тиквешкиот Регион, Џоломарите најчесто потекнувале од селата. Денес нив ги има во селата Ресава и Бегниште.

Џоломарите се група луѓе, претежно мажи. За изработка на нивната маска најчесто се среќава ткаенината, а исто така и штавената кожа од која најзастапена е јагнешката, овчата и кожата од дива или питома свиња. За маскирање на лицето најчесто се употребува јагленот, сагите од фурните и огништата или фабрички бои и шминки. На својата половина имаат закачено свонци. Џоломарите се организираат во периодот помеѓу Божиќ и Богојавление, во тие денови кога водата не е крстена, познати како „некрстени денови“. Според народните верувања, во тие дванаесет дена шетаат разни вештерки, вампири, чума, колера и друго. Исто така, се верува дека во овие денови водата е опседната од овие духови, таа е леунка – немоќна, некрстена, крстот е врзан и нема сила во овие денови да помогне и да ги прогони. Нивните ритуални игри се проследени со драмски и комични елементи, исполнети со магиски дејства, кои имаат за цел да го избркаат лошото од селото, а во исто време да донесат берикет и благосостојба за годината што настапува.

Освен Џоломарите во Тиквешијата, познати се и Русалиите. Тие ја имаат истата цел како и Џоломарите, да ги избркаат злите сили, а нивната игра се изведува во истиот период, од Божиќ до Богојавление – Водици. „Овие ритуални групи ги извршуваат своите ритуали во обредното време, маркирано со општа и обединувачка функција, со цел да се заштити човекот и сè што е живо од разни зла, како и да придонесат за општата благосостојба на луѓето“. (Величковска, 2011, стр. 146). „Русалискиот обреден комплекс, кој некогаш бил нераскинливо врзан за скутот на македонската народна традиција, најдиректно е засведочен во записот на Кузман Шапкарев (1834 – 1909) во 1884 година.“ (Витанова – Рингачева, 2019, стр. 30). За постоењето на русалиските игри на македонско тло Кузман Шапкарев пишува во детали давајќи опис на Русалиите, нивниот

изглед, организациската поставеност, како и обредните активности. Витанова-Рингачева покажува дека за присуството на Русалиите во Македонија пишувал и Ристо Стамков, во својата монографија за с.Стојково, како и Киро Козаров за русалиските игри во с. Секирник, во околината на Струмица. Исто така, Русалиите биле споменати и во патописот на Едвард Браун, кој датира од 1669 година, и во патописот на Џорџ Бовен, кој во четириесеттите години на XIX век, во Солун, забележал русалиско оро.

Во Тиквешијата, Русалиите биле најчесто застапени во селата Дреново и Сопот, каде што имало најмногу доселеници од Зборско, Егејска Македонија. Во 1935 година, во с. Дреново, било формирано Културно уметничко друштво „Русалии“. Во овие групи учествувале само мажи.

3.1. Водата како средство за лекување болести

Верувањата во лековити води и извори се исто така широко распространети во македонската народна традиција. Тие води и извори добивале свои имиња, а изворите најчесто биле именувани во чест на некој светец. Најчесто покрај нив се граделе мали црквички или манастири. „Симболиката на водата во верувањата и во обредите се состои од две основни функции: очистувачка и спроведување на плодност.“ (Вражиновски, 1998, стр. 102).

Постојат и таканаречени самовилски води, кои народот ги претставувал како жени – самовили. Во текот на нашето истражување, добивме податоци дека и во Тиквешкиот Регион постојат лековити и самовилски води. Самовилска вода има во областа Моклиште, кај манастирот Св. Никола. Оваа вода лекувала од различни болести, а се верува дека со помош на оваа вода младо момче, кое било неподвижно, почнало да се движи самостојно.

Во с. Дабниште има лековита вода, Св. Петка. Од оваа вода луѓето барале лек за главоболка, за вид, за болка во очите. Во с. Праведник постои пештера во која извира лековита вода. Се верува дека човек треба да биде чист, без грев за да може да влезе во пештерата. „У Дабниште има лековита вода, Св. Петка, за главоболка, за очи, таква работа. Има у Конопиште таков камен за плоднос. Има и манастирче таму. У Праведник има пештера шо има вода. Ако има нешо, на пример, не си чис ка шо тебе, ако имаш некој гре, че влезии – не моии да испаднии од унatre или па не моии да влезии. Треба да си чис со душа и со срце.“⁵

3.2. Култните камења и обредот „провлекување“ како дел од лекувачкиот обреден комплекс

За заштита на своето здравје, народот барал спас и помош и во култни камења. Во македонската народна традиција е позната плодотворната функција на каменот. Имено, доста познат е обредот „провлекување“ кој бил изведувачкиот обреден комплекс

⁵ **Информатор:** Анонимен. Кажувањето е снимено на 9.6.2021 година во Кавадарци. **Снимила:** Бојана Самарџиева.

од страна на поединец или од страна на колективот како колективна заштитна мерка. Моќта на заштита и лекување, покрај провлекувањето под камен, ја имаат и дрвјата и различни предмети. „Каменот е еден од натуралните симболи кој со својот облик, форма, големина и цврстина е симбол на вечна егзистенција. Каменот во споредба со другите предмети во природата се разликува по својата тврдост и трајност на материјалот, а со необичниот таинствен облик, асоцира на неговата поврзаност со натприродните сили и моќ.“ (Караџоски, 2015, стр. 99–100).

Неговата лековита функција доаѓа до израз и преку провирање низ пукнатини на некои камења. Се развил чинот на провлекување низ отворот, место каде може да се вовлече глава, рака или цело тело. Се верува дека култните камења штитат од урок, од секако зло, и се верува дека поседуваат својство на оплодување. Обредната активност околу овие камења најчесто се изведува за време на некој празник или слава на некој манастир. Овој обред постои и денес и сè уште постојат луѓе кои бараат спас во овие култни камења. Најзастапено е верувањето во нивната моќ за плодност.

Во Тиквешкијата постојат неколку култни камења. При нашето истражување добивме податоци за некои од нив. Во с. Камен Дол постои карпа во која луѓето се провлекуваат. Овој чин се изведува за плодност. Во с. Конопиште постои камен кај манастирот Св. Атанас. „У Конопиште има еден камен, тоа го викат Св. Атанас зимен и се оде таму. Тиа шо се неплодни, шо си имат желба, си замислуат, ама повише е тоа за плоднос. Се вртат три пати мажот и жената, си палат свеќа и со свеќата три пати се вртат и си таксуват, да речиме, дали јagne, дали пари, дали чоколадо, било шо, од најмало до најголемо, и ако остане бремена жената, до година, со тоа шо си го таксала и со детето си го донаса на каменот. Многу души таму останале бремени.“⁶

3.3. Амајлиите како средство за заштита од болести

Во текот на своето истражување за амајлиите, Ковачева доаѓа до податоци дека тие најмногу биле застапувани во паганскиот период. Амајлиите биле изработувани од различни материјали: од кожа, бакар, цинк, сè до скапоцени камења, дополнети со магиски симболи, зборови и астролошки слики. Бидејќи некои симболи на амајлиите биле почести од останатите, се претпоставува дека нивната намена била за заштита од зли демонски сили, против уроци, несреќи, болести, за исцелителни цели итн. Кога се носеле за лековита намена, тие се носеле на болното место, а кога се носеле за заштита, најчесто се носеле околу вратот.⁷

⁶ **Информатор:** Елеонора Костова, родена 1978 година во Штип, преселена во Кавадарци. Кажувањето е снимено на 7.6.2021 година во Кавадарци. **Снимила:** Бојана Самарџиева.

⁷ Ковачева Лидија. (2017). Употребата на амајлиите во магиски и лековити цели во Антиката, со осврт на нивното толкување денес во Република Македонија. *Патримониум.мк. година 10, бр. 15.* Скопје: Каламус.

Денес, амајлијата претставува мал предмет, со запис или без запис, што се носи со себе како заштита. Се верува дека таа штити од уроци, од лоши очи, од омраза, магии, уплав, несреќи и секакви болести. Амајлијата може да биде крст, мала иконка, некое каменче за кое се верува дека има заштитна моќ, парче облека, некој предмет и друго. Во Тиквешкиот Регион луѓето носат амајлии и веруваат во нивната моќ, иако денес во изработката на истите се насетуваат новите сфаќања на новите генерации.

4. Заклучок

Во овој труд, со помош на литература од бројни автори и истражувачи, а исто така и преку нашите теренски истражувања, ги претставивме народните верувања во болести во Тиквешијата. И не само болестите, туку сè што е поврзано со нив, нивната историја, нивното лекување, со билки, со баење, со предмети. Потребата на човекот да ѝ се спротивстави на болеста ќе развие цела една палета на верувања во лековити води, култни камења, заштитни амајлии кои имаат чудотворна и лековита моќ. Верувањата во соништа и нивното толкување исто така претставува нераскинлив сегмент од народната култура на македонскиот народ. Верувањата во заштитната моќ на празниците и светците, празнувањето на одредени празници, обредната практика и забраните се во насока на заштита на заедницата од силните налети на злото.

Сите овие верувања и обичаи претставуваат дел од народното творештво на Тиквешијата, кое се изделува како посебна целина со свои белези и карактеристики.

Информатори:

Анонимен. Дата на теренско запишување: 9.6.2021 година

Ѓорѓиев Илија. Дата на теренско запишување: 9.6.2021 година

Костова Елеонора. Дата на теренско запишување: 7.6.2021 година

Костова Магда. Дата на теренско запишување: 6.6.2021 година

Користена литература:

1. Анастасова-Шкрињариќ Нина. (2008). *Митски координати*. Скопје: Македонска реч.
2. Величковска Родна. (2011). Презентирање на русалиските игри на фестивалите во Република Македонија и надвор од неа. *Годишен зборник бр. 11, стр. 145–149*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“ – Факултет за музичка уметност.
3. Витанова-Рингачева Ана. (2019). *Шапкаревиот запис за русалиите – вовед во истражувањата на шаманистичките остатоци во македонската народна традиција*. Скопје: Македоника IX, 22, стр. 30–40.

4. Вражиновски Танас. (1998). *Народна митологија на Македонците*. Скопје–Прилеп: Институт за старословенска култура и Книгоиздателство Матица Македонска.
5. Камчевски Петре; Костадиновска Фруска. (2004). *Кавадарци: 1944 – 2004*. Кавадарци: Совет на општина Кавадарци.
6. Камчевски Петре. (2012). *Ваташа*. Кавадарци: Локален Музеј – галерија.
7. Карадоски Владимир. (2015). „Провлекувањето“ – составен дел на народната медицинска пракса во Македонија. *Balkanoslavica*. бр. 40–44, стр. 1–206. Прилеп: Институт за старословенска култура.
8. Ковачева Лидија. (2017). Употребата на амајлиите во магиски и лековити цели во Антиката, со осврт на нивното толкување денес во Република Македонија. *Патримониум.мк. година 10, бр. 15*. Скопје: Каламус.
9. Макаријоска Лилјана. (2014). *Лексиката на македонската традиционална култура*. Скопје: Авторско издание.
10. Петков Јован. (2007). *Долна Бошава во минатото и денес*. Кавадарци: Библиотека „Феткин“.

